

การประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
 ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13
 An evaluation of a cooperative promotion project based on initiated by her Royal
 Highness Princess Mahachakri Sirindhorn in the border patrol police's school
 Under the border patrol police sub – division 13.

ลิตตำรวจเอกหญิงยุวดี ศิวชะอุ่ม*

ดร.พรธนี สุวัฒน์**

ดร.ดวงใจ ชนะสิทธิ์***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และ 2) ศึกษาแนวทางการดำเนินการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มี 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน จำนวน 166 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่ตอบแบบสัมภาษณ์ คือ ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่โครงสร้างที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย โดยแบบสอบถามมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.67 – 1.00 และค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.98 และ 0.96 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. โครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 มีการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านบริบท ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านปัจจัยเบื้องต้น

2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 สรุปได้ว่า โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ เปิดโอกาสให้ชุมชนซื้อสินค้า และนำสินค้ามาจำหน่ายในสหกรณ์ร้านค้าของโรงเรียน ควรขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ควรสร้างอาชีพให้ชุมชนด้วยการสอนวิธีการผลิตและแปรรูปอาหารให้มีคุณภาพ และควรส่งเสริมให้คณะกรรมการสหกรณ์โรงเรียนทำงานอย่างเป็นระบบ ตลอดจนควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เรื่องการวางแผนธุรกิจเบื้องต้น รวมทั้งควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนต้นแบบด้านสหกรณ์ เพื่อนำมาพัฒนาสหกรณ์ของนักเรียน

คำสำคัญ : โครงการส่งเสริมสหกรณ์, โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี,

* นักศึกษาปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

** ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

*** กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ABSTRACT

The objectives of this research were to: 1) evaluate the cooperative promotion project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in border patrol police schools under jurisdiction of Border Patrol Police Sub-division 13; and 2) study the guidelines for developing the implementation of the cooperative promotion project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in border patrol police schools under jurisdiction of Border Patrol Police Sub-division 13. The research informants divided into 2 groups. The first group was the questionnaire respondents, derived by purposive sampling consisting of 166 administrators, teachers and students. The second group was the interview respondents, derived by purposive sampling consisting of 15 chairmen of basic educational institution committee. The research instruments were a questionnaire and a semi-structured interview form, developed by the researcher with IOC content validity between 0.67 – 1.00, and internal consistency reliability coefficients of 0.98 and 0.96. Data were analyzed with frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis.

The findings of this research were as follows:

1. Overall, the implementation of the cooperative promotion project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in border patrol police schools under jurisdiction of Border Patrol Police Sub-division 13 was at a high level. These aspects, ranked from the highest to the lowest, were context, process, product and input.
2. The guidelines for developing the implementation of the cooperative promotion project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in border patrol police schools under jurisdiction of Border Patrol Police Sub-division 13 were schools should: create public relation on profits of project membership; give the community opportunities to buy and sell goods in schools' cooperative shops; ask for budget support from public and private sectors; develop careers in community by providing training to produce and preserve quality food; promote system working of school cooperative committee; ask relevant sectors for training basic business planning; and exchange knowledge about cooperative development with schools of best practice in cooperative implementation.

Keywords : cooperative promotion project, project initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, border patrol police school.

ภูมิหลัง

การศึกษาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ นอกจากการศึกษาแล้ว กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพื้นฐานการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม คือกิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน เกิดความสามัคคี ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเห็นว่า การปลูกฝังสหกรณ์ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเริ่มจากโรงเรียนเป็นอันดับแรก จะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกลุ่มของเด็กนักเรียน ตลอดจนครูและประชาชนในท้องถิ่น จึงได้เริ่มดำเนินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2550, หน้า 29)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีภารกิจในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ตามแนวชายแดนทุรกันดาร ห่างไกลการคมนาคม โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อให้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยเฉพาะการมีภาวะโภชนาการและสุขภาพดี มีความรู้ทางวิชาการ การงานอาชีพ รวมถึงมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม โดยได้ดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2550 – 2559) ในโครงการหลัก 8 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 2) โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน 3) โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 4) โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 5) โครงการฝึกอาชีพ 6) โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 7) โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร และ 8) โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สำหรับโครงการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 13 เป็นโครงการที่ดำเนินการตามโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้ ตั้งแต่ดำเนินการมา ยังไม่มีการประเมินโครงการอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งอยู่ในฐานะครูผู้สอน รับผิดชอบโครงการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 จึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเชิงประเมิน (evaluation research) เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ที่ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริระยะที่ 5 (พ.ศ. 2560 – 2569) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานหรือโครงการอื่น โดยประยุกต์ใช้รูปแบบจำลองการประเมินโครงการตามแนวคิดของ Scriven (1967 อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี, 2552, หน้า 87) และรูปแบบจำลองของซิปโมเดล (CIPPIest) ตามแนวคิดของ Stufflebeam (2007 อ้างถึงใน รัตนะ บัวสนธ์, 2556, หน้า 23 – 24) โดยมีการประเมินความก้าวหน้าระหว่างการทำงาน (formative evaluation) ในด้านบริบท (Context: C) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input: I) ด้านกระบวนการ (Process: P) และการประเมินสรุปผลหลังการทำงาน (summative evaluation) ในด้านผลผลิต (Product: Piest)

คำถามการวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13
2. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 13
2. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13

กรอบแนวคิดการวิจัย

การประเมินความก้าวหน้าระหว่างการดำเนินงาน (formative evaluation)			การประเมินสรุปผล หลังการดำเนินงาน (summative evaluation)
ด้านบริบท (Context : C)	ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input : I)	ด้านกระบวนการ (Process : P)	ด้านผลผลิต (Product : Piest)
ประเมินสภาพแวดล้อมของโครงการ เกี่ยวกับ 1. ความสอดคล้อง ระหว่างแนวพระราชดำรินโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ 2. ความต้องการและ ความจำเป็นที่คาดหวัง ของ โรงเรียนและชุมชน	ประเมินสภาพความพร้อม ของปัจจัยที่ใช้ในการ ดำเนินโครงการเกี่ยวกับ 1. บุคลากร 2. งบประมาณ 3. วัสดุ อุปกรณ์ 4. การบริหารจัดการ	ประเมินขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินโครงการเกี่ยวกับ 1. การจัดการเรียนการ สอนวิชาสหกรณ์ 2. การจัดกิจกรรม สหกรณ์ภาคปฏิบัติ 2.1 กิจกรรมร้านค้า 2.2 กิจกรรมออมทรัพย์ 2.3 กิจกรรมส่งเสริม การเกษตร 3. การจัดการศึกษา งานแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับสหกรณ์ ตัวอย่าง	ประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนิน โครงการเกี่ยวกับ 1. ลักษณะนิสัยของนักเรียนใน การพึ่งพาตนเองและการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2. ความรู้และทักษะด้านสหกรณ์ ของนักเรียน 3. ผลกระทบของโครงการฯ 4. ประสิทธิภาพของโครงการฯ 5. ความยั่งยืนของโครงการฯ 6. ความสามารถที่จะ ถ่ายทอดขยายผล โครงการฯ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากรเป็นผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และประธาน
กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 181 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 15 คน
ครูผู้สอนทั้งหมดของแต่ละโรงเรียน จำนวน 106 คน และตัวแทนนักเรียน โรงเรียนละ 3 คนโดยเลือกจากตัวแทน
นักเรียนที่เป็นกรรมการสหกรณ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 45 คน รวมทั้งสิ้น 166 คน
2. กลุ่มผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับโครงการส่งเสริมสหกรณ์
โดยเลือกจากผู้ที่มีตำแหน่งเป็นประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการส่งเสริม
สหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ได้แก่ แบบสอบถาม
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตาม
พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับ
การตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ได้แก่ แบบสอบถาม

3. เครื่องมือที่ใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ที่ 13 ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ยื่นคำร้องถึงสำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดทำหนังสือถึงผู้บริหารโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 เพื่อขอความร่วมมือจากผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ตอบแบบสอบถาม

2. ดำเนินการเก็บข้อมูลและติดตามรวบรวมข้อมูลด้วยการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง และได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับมาคิดเป็นร้อยละ 100

3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

4. สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนเช่นเดียวกับการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามตามข้อ 1-3

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าความถี่ 2. ค่าร้อยละ 3. ค่าเฉลี่ย 4. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับมาก ในการประเมินความก้าวหน้าระหว่าง การดำเนินงาน (formative evaluation) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การประเมินสรุปผลหลังการดำเนินงาน (summative evaluation) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สำหรับการประเมินในแต่ละด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ด้านบริบท (Context : C) ด้านกระบวนการ (Process: P) ด้านผลผลิต (Product : Piest) และด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input: I) สรุปสาระสำคัญในแต่ละด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านบริบท (Context: C) ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ประเด็นที่เกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างแนวพระราชดำริ นโยบายและวัตถุประสงค์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความต้องการและความจำเป็นที่คาดหวังของโรงเรียนและชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าโรงเรียนจำเป็นต้องจัดให้มีโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางอาชีพอย่างยั่งยืน และชุมชนรอบโรงเรียนต้องการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของโครงการฯ

1.2 ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input: I) ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่เกี่ยวกับบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การบริหารจัดการ และวัสดุ อุปกรณ์ ส่วนประเด็นที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ งบประมาณ เมื่อพิจารณา

เป็นรายชื่อโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้รับผิดชอบโครงการฯ บริหารงานโครงการได้อย่างเต็มความสามารถ และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมาพอเพียงต่อการดำเนินงานโครงการฯ

1.3 ด้านกระบวนการ (Process: P) ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นพบว่า ประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ ภาคปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอนวิชาสหกรณ์ และประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การจัดการศึกษาคูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสหกรณ์ตัวอย่าง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมด้านการเกษตร อาทิ การปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ฯลฯ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับนักเรียน และโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถนำสินค้าที่มีคุณภาพมาจำหน่ายในร้านค้าสหกรณ์โรงเรียน

1.4 ด้านผลผลิต (Product: P_{test}) ผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า ประเด็นที่เกี่ยวกับ ความยั่งยืนของโครงการฯ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ลักษณะนิสัยของนักเรียนในการพึ่งพาตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความรู้ทักษะด้านสหกรณ์ของนักเรียนส่วนประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ประเด็นความสามารถที่จะถ่ายทอดขยายผลโครงการฯ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า นักเรียนได้มีโอกาสร่วมออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการสหกรณ์โรงเรียนตามระบอบประชาธิปไตย และนักเรียนที่เป็นกรรมการสหกรณ์โรงเรียนสามารถวางแผนธุรกิจเบื้องต้นเพื่อให้การดำเนินงานโครงการสหกรณ์ก้าวหน้า

2. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านบริบท (Context: C) สรุปได้ว่า โรงเรียนควรให้ความรู้ถึงระบบสหกรณ์และระบบการดำเนินงานสหกรณ์ ควรประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมเป็นสมาชิกโครงการฯ เช่น มีการปันผล ค่าหุ้น เฉลี่ยคืน และเปิดโอกาสให้ชุมชนรอบโรงเรียนมีส่วนร่วมในการซื้อสินค้าและนำสินค้ามาจำหน่ายในสหกรณ์ร้านค้าของโรงเรียน

2.2 ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input: I) สรุปได้ว่า โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกสหกรณ์ซื้อหุ้นเพิ่มเพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินโครงการฯ และควรขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมจากหน่วยงานสนองโครงการพระราชดำริฯ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินงานโครงการฯรวมทั้งควรขายสินค้าและผลผลิตทางเกษตรที่รับมาให้โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน และชุมชนเพื่อนำกำไรจากการขายมาเป็นทุนดำเนินโครงการฯ

2.3 ด้านกระบวนการ (Process: P) สรุปได้ว่า ควรสร้างอาชีพให้ชุมชน สอนวิธีการผลิต การแปรรูปอาหารให้มีคุณภาพพร้อมเปิดโอกาสให้นำสินค้ามาจำหน่ายในร้านค้าสหกรณ์ และควรประชุมชี้แจงให้ชุมชนนำสินค้ามาจำหน่ายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งควรส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนที่มีความต้องการขายสินค้านำสินค้ามาขายช่วงพักกลางวันเพื่อให้นักเรียนที่เป็นกรรมการสหกรณ์ได้ฝึกทักษะการดำเนินงานโครงการฯ

2.4 ด้านผลผลิต (Product: P_{test}) สรุปได้ว่า โรงเรียนควรส่งเสริมให้คณะกรรมการสหกรณ์โรงเรียนทำงานอย่างเป็นระบบ และควรขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ เรื่องการวางแผนธุรกิจเบื้องต้น และให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนในการวางแผนธุรกิจ พร้อมฝึกปฏิบัติการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอจนชำนาญ รวมถึงควรประชาสัมพันธ์สินค้าของสหกรณ์และควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนต้นแบบด้านสหกรณ์ เพื่อให้ได้แนวคิดใหม่มาพัฒนาสหกรณ์ของโรงเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า การประเมินความก้าวหน้าระหว่างการดำเนินงาน (formative evaluation) ในด้านบริบท (Context: C) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าประเด็นความสอดคล้อง ระหว่างแนวพระราชดำริ นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในจำนวน 2 ประเด็น และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโรงเรียนจำเป็นต้องจัดให้มีโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนทางอาชีพอย่างยั่งยืน และวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สอดคล้องกับแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งนโยบายของกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 เป็นไปตามนโยบายกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริ ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กิตติกา ศรีโบราณ (2552, หน้า 118 –119) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดเลย สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 พบว่า ในด้านบริบท (Context) ผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบและครูผู้สอน มีความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับนโยบาย / แผนพัฒนาของกองบัญชาการ อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สถิต จริตน์อม (2549, หน้า 156 –157) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหา และผลการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนครเขต 1 พบว่า ผลการดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์นักเรียน มีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามนโยบาย อยู่ในระดับมาก

หนึ่งในด้านบริบทประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการและความจำเป็นที่คาดหวังของโรงเรียนและชุมชน ในข้อคำถามที่พบว่า ชุมชนรอบโรงเรียนต้องการมีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของโครงการฯ ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาโดยโรงเรียนควรให้ความรู้ถึงระบบสหกรณ์และระบบการดำเนินงานสหกรณ์ให้แก่ชุมชนรอบโรงเรียน ควรประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญ ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมดำเนินโครงการฯ เช่น มีการปันผลค่าหุ้น เฉลี่ยคืน และเปิดโอกาสให้ชุมชนรอบโรงเรียนมีส่วนร่วมในการซื้อสินค้าและนำสินค้ามาจำหน่ายในสหกรณ์ร้านค้าในโรงเรียน

2. จากผลการวิจัยพบว่า การประเมินความก้าวหน้าระหว่างการดำเนินงาน (formative evaluation) ในด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input: I) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าประเด็นที่เกี่ยวกับบุคลากร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในจำนวน 4 ประเด็น และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ผู้รับผิดชอบโครงการฯ บริหารงานโครงการได้อย่างเต็มความสามารถและทำหน้าที่บริหารโครงการฯ ได้อย่างเหมาะสมอีกทั้งการบริหารจัดการโครงการฯ ดำเนินการได้อย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสถิต จริตน์อม (2549, หน้า 156 –157) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหา และผลการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 พบว่า ผลการดำเนินงานด้านปัจจัยนำเข้า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์นักเรียน มีความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมสหกรณ์ อยู่ในระดับมาก

อนึ่งในด้านปัจจัยเบื้องต้น ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ ในข้อคำถามที่พบว่างบประมาณที่ได้รับจัดสรรมาพอเพียงต่อการดำเนินงานโครงการฯ ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาโดยโรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกสหกรณ์ซื้อหุ้นเพิ่ม เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินโครงการฯ และควรขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานสนองโครงการพระราชดำริฯ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินงานโครงการฯ รวมทั้งควรขายสินค้าและผลผลิตทางเกษตรที่รับมาให้โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนและชุมชนเพื่อนำกำไรจากการขายมาเป็นทุนดำเนินโครงการฯ

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า การประเมินความก้าวหน้าระหว่างการทำโครงการ (formative evaluation) ในด้านกระบวนการ (Process: P) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าประเด็นการจัดกิจกรรมสหกรณ์ภาคปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในจำนวน 3 ประเด็น และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อนั้น พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมด้านการเกษตร อาทิ การปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ฯลฯ ได้เป็นอย่างดีเหมาะสมกับนักเรียน และการจัดสรรเงินปันผลและเฉลี่ยคืนจากผลกำไรให้แก่สมาชิกสหกรณ์โรงเรียนทำได้อย่างทั่วถึง รวมถึงโรงเรียนได้ซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากสหกรณ์เพื่อนำมาประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียนอย่างมีคุณภาพ ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุภัญญา คุ่มกลาง (2553, หน้า 69-70) เรื่อง การดำเนินงานการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมสหกรณ์ โรงเรียนขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ด้านการจัดการ มีการแจกคูปองสำหรับสะสมยอดซื้อเพื่อได้เงินเฉลี่ยคืน การแบ่งสินค้าออกเป็นกลุ่มเพื่อสะดวกแก่การบริการ การจัดเรียงสินค้าเป็นหมวดหมู่ สะดุดตาเป็นระเบียบ สะอาด ถูกสุขลักษณะ การจัดแบ่งหน้าที่/แบ่งงานกันทำในการจัดกิจกรรมสหกรณ์การจัดเรียงสินค้าเป็นระเบียบสะดวกแก่การเลือกซื้อสินค้า การอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก และการจัดหาแหล่งซื้อสินค้ามาจำหน่าย

อนึ่งในด้านกระบวนการ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมสหกรณ์ภาคปฏิบัติในข้อคำถามที่พบว่า โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถนำสินค้าที่มีคุณภาพมาจำหน่ายในร้านค้าสหกรณ์โรงเรียน ซึ่งได้มีข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาโดยการสร้างอาชีพให้ชุมชน สอนวิธีการผลิต การแปรรูปอาหารที่มีคุณภาพพร้อมเปิดโอกาสให้นำสินค้ามาจำหน่ายในร้านค้าสหกรณ์ และโรงเรียนควรประชุมชี้แจงให้ชุมชนนำสินค้ามาจำหน่ายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งควรส่งเสริมให้บุคคลในชุมชนที่มีความต้องการขายสินค้า นำสินค้ามาขายช่วงพักกลางวัน เพื่อให้นักเรียนที่เป็นกรรมการสหกรณ์ได้ฝึกทักษะการดำเนินงานโครงการฯ

4. จากผลการวิจัยพบว่า การประเมินสรุปผลหลังการทำโครงการ (summative evaluation) ในด้านผลผลิต (Product: P_{res}) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยพบว่าประเด็นความยั่งยืนของโครงการฯ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในจำนวน 6 ประเด็น และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อนั้น พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและนักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า นักเรียนประพฤติตนเป็นคนดี ละเว้นจากการดื่มสุรา และเสพยาเสพติด และสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี รวมทั้งได้มีโอกาสร่วมออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการสหกรณ์โรงเรียนตามระบอบประชาธิปไตย และมาเรียนตรงเวลาอย่างสม่ำเสมอ ข้อค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ภราดร บุญส่ง (2548, หน้า 122-125) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 พบว่า ด้านผลผลิต คณะกรรมการดำเนินการและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเห็นเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมสหกรณ์และทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง

อนึ่งในด้านผลผลิต ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้และทักษะด้านสหกรณ์ของนักเรียน ในข้อคำถามที่พบว่า นักเรียนที่เป็นกรรมการสหกรณ์โรงเรียนสามารถวางแผนธุรกิจเบื้องต้นเพื่อให้การดำเนินงานโครงการสหกรณ์ก้าวหน้า ได้มีข้อเสนอแนะการพัฒนาโดยส่งเสริมให้คณะกรรมการสหกรณ์ทำงานให้เป็นระบบ พร้อมให้

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ เรื่องการวางแผนธุรกิจเบื้องต้น และให้ความรู้แก่นักเรียนในการวางแผนธุรกิจ พร้อมฝึกปฏิบัติการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอจนชำนาญ รวมถึงควรประชาสัมพันธ์สินค้าของสหกรณ์และให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้จากโรงเรียนต้นแบบด้านสหกรณ์ เพื่อให้มีแนวคิดใหม่มาพัฒนาสหกรณ์ของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โรงเรียนควรนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปพัฒนาโครงการ โดยการส่งเสริมให้นักเรียน ครูผู้สอน และชุมชนรอบโรงเรียนได้รู้ถึงระบบสหกรณ์ เข้าใจหลักการและอุดมการณ์สหกรณ์ เห็นถึงความสำคัญของการเป็นสมาชิกสหกรณ์ และควรดำเนินกิจการสหกรณ์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินโครงการ และควรสร้างอาชีพให้เด็กนักเรียนและชุมชนมีรายได้เพิ่มเติมโดยเปิดโอกาสให้นำสินค้ามาจำหน่ายให้สหกรณ์ ของโรงเรียนอีกทั้งถือเป็นการส่งเสริมให้คณะกรรมการทำงานอย่างเป็นระบบ

1.2 ต้นสังกัดและหน่วยงานสนองโครงการพระราชดำริ ควรให้การสนับสนุนงบประมาณ สำหรับดำเนินงานโครงการ และควรส่งเสริมความรู้ ทักษะด้านสหกรณ์ สร้างลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับอุดมการณ์สหกรณ์ ตามวัตถุประสงค์แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559

1.3 โรงเรียนควรพัฒนาการจัดกิจกรรมเรียนการสอนวิชาสหกรณ์ ในภาคปฏิบัติที่จะทำให้นักเรียนได้ฝึกเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนธุรกิจ ด้านกิจการร้านค้า การออมทรัพย์ และการเกษตรที่ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และควรมีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสหกรณ์ตัวอย่างตามนโยบายแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 – 2559

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย ครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยประยุกต์รูปแบบการประเมินที่หลากหลายให้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการถอดบทเรียนกิจกรรมในโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ด้วยการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินโครงการส่งเสริมสหกรณ์ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีการปฏิบัติเป็นเลิศ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติกา ศรีโบราณ. (2552). การประเมินโครงการส่งเสริมสหกรณ์โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดเลย
สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 ปีการศึกษา 2551. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. (2550). ด้วยจงรักและภักดี 50 ปี โรงเรียนดชด. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิชญ์ พงศรี. (2549). เทคนิควิธีประเมินโครงการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์งาม.
- ภราดร บุญส่ง. (2548). การประเมินโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา สำนักบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศิริชัย กาญจนวาลี. (2552). ทฤษฎีการประเมิน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สถิต จริตน์อม. (2549). สภาพปัญหา และผลการดำเนินงานตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ ตามพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาสกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา
สำนักบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2557). รายงานการดำเนินงานโครงการ
กพด. ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
_____. (2558). รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน. กรุงเทพฯ : บริษัท
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สุกัญญา คุ่มกลาง. (2553). การดำเนินงานการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยใช้กิจกรรมสหกรณ์
โรงเรียนขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). “รูปแบบการประเมิน CIPP และ CIPPIEST มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนและถูกต้องในการใช้”.
วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. ปีที่ 5 (ฉบับที่ 2). : 23-24 : กรกฎาคม - ธันวาคม 2556.